

тету ім. Т. Г. Шевченка вперше зіткнувся з системою. Така «зустріч» з Підмогильним спрограмувала подальшу долю Леоніда Череватенка, вибір ним пріоритетів. Він не міг оминати своєю увагою і постать Олександра Довженка, у його доробку тексти, присвячені класику світового кіномистецтва складають окремих корпус досліджень, що, на жаль, не опубліковані в єдиному виданні. Вартісними є наукові розвідки Череватенка щодо іноземних рецензій на фільми Олександра Довженка, у тому числі його полеміка з рецензією німецького кінознавця та соціолога Зігфріда Кракауера на «Землю». Заслугує також поваги уважне прочитання, документальний аналіз і полеміка Леоніда Череватенка з вітчизняними довшенкознавцями на предмет окремих висунутих ними гіпотез. Серед надбань Леоніда Череватенка у книзі неодноразово згадується створений за його сценарієм режисером Аркадієм Микульським документальний фільм-трилогія про Олега Ольжича «Я камінь з Божої праці...», що об'єднує стрічки: «Ольжич» (1996), «Доба жорстока, як вовчиця», «Незваний воїн» (2000). У 2002 році авторів фільму було удостоєно Шевченківської премії.

Таким чином, на сторінках книги «Про Леоніда Череватенка. Прижиттєве. Спогади. Рецензії. Присвяти» прочитується барвистий портрет Людини, яка відкрила українцям «Розстріляне Відродження», але й сама за життя стала уособленням національного Відродження.

Уляна Петрунів

Валентина Заболотна. **Крок за кроком. Збірник статей і рецензій.** Редактор-упорядник В. Фіалко; вступна стаття – Н. Єрмакова; післямова – О. Клековкін; КНУТКІТ ім. І. Карпенка-Карого, кафедра театрознавства. – К.: «Антиквар», 2021. – 364 с.

Парадокс партеру

«Інтровертність театрознавця – норма», – стверджує Валентина Ігорівна Заболотна у збірнику «Крок за кроком». Скоріш за все, саме тому на обкладинці книги ряди порожніх крісел театральної зали. Знаємо, що в театрі два простори – простір для глядача і простір для актора – можуть об'єднуватися, зливатися, сполучатися. Але в книзі йдеться про театр певного періоду і певних театральних територій. Саме той театр, де простір для публіки (професійної та непрофесійної) – це зала від першого ряду партеру і до останнього й вище – до бельєтажів та ярусів. Концептуальний дизайн обкладинки Михайла Воронкова наводить на роздуми про простір для інтровертного дослідника театру.

Збірник починається з трьох передмов. Це сповнена захоплення стаття кандидата мистецтвознавства Наталії Єрмакової «Вийти з затінку генія» та дві авторські передмови, перша – звернення з вагомою початковою фразою «Якщо ти відкрив цю книжку – ти вже друг і мені, і театру», а друга – «Зустріч з дивом. Спогади завзятої театралки» – завершується заклик: «Ідіть до театру. Зустріньтеся із дивом».

Більше половини століття Валентина Ігорівна уважно вивчала театри України та республік Союзу. В другій передмові прочитуємо дайджест імен, колективів, назв театрів, вистав, весь той багаж, що далі у структурі книги оформлений у розділи публікацій, зроблених у різні періоди життя. Тут фігурують милі «тютя Наташа», тобто Наталія Ужвій у чільній ролі у «Філумені Мартурано» Едуардо де Філіппо, Амвросій Бучма і «диво перетворення теплого милого діда» на іншу людину на кону, сама юна Валентина з її наївною необережністю пояснювати провідним науковцям-чиновникам, що Пекінська опера не має жодного стосунку до європейської. Ми читаємо тут захоплені враження про театри російських столиць. Нині, у час нечувано дикої агресії проти України, такі захоплення аж нервують. Вже перестали рятувати імідж росіян Любімов, Висоцький і «великая русская литература» з її провідними темами «маленького человека» чи «лишнего человека». Ми нині на власній шкірі відчуваємо в містах, передмістях і в доглянутих по-європейськи (після розвалу Совка та колгоспів) мальовничих селах і хуторах рідної України всю «велич» цих маленьких, зайвих людей.

Зате як свіжо звучать тогочасні враження молодого критика про європейськість Паневежиського театру з його душею Юозасом Мільтінісом, про перші вистави Еймунтаса Някрьошуса (вкралася прикра технічна помилка, і він услід за Мільтінісом названий Юозасом), про естонський театр у містечку Тарту «Ванемуйне» та його керівника Каарела Ірда, про Грузію і перші ластівки слави Роберта Стуруа, про білоруський Національний театр ім. Янки Купали і керівника Валерія Раєвського. Колектив цього театру, що перебуває в опозиції до влади, святкував своє недавнє сторіччя по-партизанськи – в лісі за грибами...

Викликає теплі почуття щира радість авторки за тодішні паростки справжнього в українському театрі, оце театрознавче плекання всього талановитого, оригінального, національного. Це захоплення лідерами, це вболівання за їхніх учнів і послідовників, це вміння прощати провали і не замовчувати удачі. «О, як багато їх було, – каже Валентина Заболотна про 80–90-ті, – вижили одиниці. Нормально». На жаль, уже пішли від нас легенди театру Едуард Митницький, Віталій Малахов, Роман Віктюк... І театрознавець Анна Липківська, найперша серед улюблених учениць Валентини Ігорівни і її колега, яка працювала на рівних мало не зі студентської лави.

А далі йдуть чотири розділи: Театральний процес; Театри; Рецензії; Портрети. В першому, аналітичному, зібрано публікації з профільних фахових видань. В одній із публікацій з назвою «PRO!» В. Заболотна використовує цитату з Бориса Пастернака «Мистецтво творять провінціали». Чимало колег зазначали, що ніхто так не знає театрів України, як Валентина Ігорівна. Всі статті-огляди в розділі театрального процесу промовисто доводять: не Києвом єдиним. Те саме спостерігаємо і в розділі «Рецензії». Це не тільки враження про прем'єри чи про вистави-довгожителки, а й точні портрети ніби мимохідь, начерки на полях основного тексту про театральних діячів, цілі колективи. Вміння робити портрет – винятковий дар. Це стосується як образотворчого мистецтва, так і мистецтвознавства. Можливо, це і є отим «зерном образу» мистецтвознавця Заболотної? Адже портрети театрів, акторів, режисерів, сценографів дивляться на нас не тільки з останнього розділу книги «Портрети», а з усіх її розділів.

Особливої уваги заслуговує післямова професора кафедри театрознавства Олександра Клековкіна з назвою «їй подобалося бути собою». Він згадує: «Валентина Ігорівна вміла заражати не шаленим крещендо емоцій, самонакручуванням і неконтрольованими асоціаціями, навпаки, спокійною, розважливою, з ледь помітною іронією, аргументацією своїх стратегічних ідей» (с. 357). «Творчих людей потрібно любити». – не раз повторювала В. Заболотна. Як доказ щирої закоханості у тих, про чию творчість писала, Олександр Клековкін наводить цитату з одної із публікацій: «Живет в древнем Киеве странный человек. Похож на литературного Арамиса, молодого Репина, живописного Ван Дейка и Дон Кихота в юности... Художник. Сценограф. Граф сцены Андрей Александрович Дочевский».

Збірник доводить, що професія критика чи, ширше, театрознавця – невід'ємна складова театрального процесу, без якого він стає аморфним. Ця проблема особливо гостро постає нині, коли брак профільних видань, коли періодика дає лишень анонси, або ж пострелізи, коли медіапростір перенасичений професійною саморекламою театрів. Потрібно й це. Але потрібні рецензії та аналітичні огляди хай не в періодичних виданнях, а ось у таких збірниках. Це певною мірою вирішувало б проблему. Ситуація вимагає науково-популярних видань, які б орієнтували публіку в хаосі. Це вкрай потрібно всім: професіоналам як структурований матеріал для подальших наукових праць, студентам для обізнаності, широкому загалу як естетичне виховання, прищеплення смаків та певний дороговказ.

Валентина Грицук

Вийшов перший епізод циклу «Народжені Україною»

Українська історія та культура тривалий час страждали від ретельно насадженого російською владою комплексу меншовартості, тоді як російські на міжнародному рівні завжди славилися своєю величчю. Однак те, що сьогодні називають «великою російською культурою», є насправді культурою імперії, й створювалася вона представниками багатьох націй, зокрема й українцями. Саме про діячів науки та культури з України, надбання яких впродовж віків вважали російськими, Film.UA створила документальний цикл «Народжені Україною». «Російська влада століттями насаджувала українцям комплекс меншовартості, і водночас привласнювала собі наші здобутки. Казимир Малевич, Ілля Рєпін, Микола Гоголь, Олександр Мурашко, Дмитро Бортнянський, Ігор Сікорський, Володимир Хавкін, Віра Холодна — усі ці "російські" митці та вчені народилися в Україні, усі їхні досягнення були однаково #Вкрадені», – розповідають творці проєкту. Перший епізод розповідає про Миколу Гоголя — письменника, драма-

турга, публіциста. Микола з дитинства спілкувався виключно українською, і писав твори «гоголівською» російською, котра рясніла українськими виразами. Гоголь писав твори, дії яких відбувалися в Україні, й мріяв переїхати в Київ. Сценаристи – Марія Квітка, Леонора Пащенко, графіка – Євген Санніков¹.

Голос війни. Історії ветеранів

Дати можливість висловитися тим, хто пройшов війну, щоб «суспільство почуло їхній голос без спотворень і фільтрів», – такою є ідея проєкту «Голос війни. Історії ветеранів». Реалізовує його «Інтерньюз-Україна» за фінансової підтримки уряду Канади через Міністерство міжнародних справ Канади та Міжнародний фонд «Відродження», зокрема, і в рамках Школи публіцистики для учасників АТО. До книжки під цією назвою увійшло 29 історій, написаних 22 учасниками бойових дій із різних регіонів України. До короткого однойменного документального фільму увійшла пряма мова 5 учасників

проєкту: біолога Біжана Шаропова, професора економіки Лариси Радкевич, маркетолога Сергія Міщенко, підприємця Вадима Павловського і піаніста Ігора Михайлишина.

Прем'єра серіалу «Хазяїн»

17 червня в Чернівцях, в Культурно-мистецькому центрі ім. Івана Миколайчука, показали «Хазяїна». Це осучаснена екранізація класичної п'єси Івана Карпенка-Карого. У центрі сюжету Терентій Пузир – сучасний доларовий король. Він маніпулює та залякує людей, бо прагне зберегти свій вплив і примножити статки, і вперто зберігає вірність своїм старим підходам, попри те, що світ навколо змінюється. Пузир не помічає, що оточив себе такими ж безпринципними людьми, як і він сам, які в будь-який момент готові зрадити його. На прем'єрі була присутня творча група – режисер Тарас Ткаченко, актори Богдан Бенюк, Ольга Сумська та Віктор Жданов. «Ідея лежала на поверхні. Дивно, що її інші не взяли. «Хазяїн» написаний у 1901 році. На той час з'явилися потужні земельні лорди, які починали цю олігархію тоді. Ми зараз

¹ 22 червня 2022. // <https://www.cinema.in.ua/vkradeni-narodzheni-ukrainoiu/>